

oud nieuws

Uitgegeven door de historische vereniging van Krimpen aan de Lek 'Crempene'

nr.29, juli 2022

Beste Crempenaren,

Op 28 april jl. hebben we voor het eerst na twee jaar weer onze voorjaarsvergadering kunnen houden. Er was een goede opkomst en de presentatie 'Een digitale wandeling door Krimpen' bleek in goede aarde te vallen.

Ook op de Koningsdag kijken we met plezier terug. Voor het eerst sinds jaren was de markt weer op de dijk en dat bleek een goede keuze.

Wat ons die dag opviel, was dat er toch wat onduidelijkheid is over de Stichting Mooi Crempene, die ook met een kraam aanwezig was. Deze stichting staat geheel los van onze historische vereniging.

Stichting Mooi Crempene is opgericht door een aantal inwoners van Krimpen aan de Lek met als doel een snelle en passende invulling van het IHC terrein te realiseren. Dat wordt gedaan door ideeën te ontwikkelen en in te brengen in de politiek van de gemeente Krimpenerwaard. Mooi Crempene zoekt ondersteuners voor hun ideeën. Op hun website <http://www.mooicrempene.nl/> is hierover meer te vinden.

De positie van onze historische vereniging hierin is dat wij, voor wat betreft het aspect van de cultureel-historische waarden van het gebied, zeker willen overleggen, meedenken, ideeën inbrengen etc., echter wij kunnen vanwege politieke aspecten zoals bijvoorbeeld gewenste woningbouw geen ondersteuner voor deze stichting zijn.

De inhoud van deze Oud Nieuws is gekoppeld aan een aantal schenkingen, die wij onlangs ontvingen. Zowel van de heer J.K. de Keuning als van de heer M. Smit kregen wij een oude gravure met de voorstelling van de schans van Krimpen in 1576. Beide gravures zijn verschillend van formaat en verschillen ook iets qua voorstelling. De gravures geven zeker niet precies weer hoe Krimpen er in 1576 uitzag, maar het verhaal dat u in deze nieuwsbrief aantreft doet dat zeker wel.

De andere schenking is een schilderij van het schip de 'Krimpen aan de Lek' van rederij Van der Hoog. Wij kregen dit tijdens onze (bovengenoemde) laatste jaarvergadering aangeboden door Jan van de Vrie, namens mevrouw Van der Laan-van der Hoog, een nazaat van de reder Pieter van der Hoog.

Wij wensen u veel leesplezier.

Namens het bestuur, Hans Dekker, voorzitter

De schans van Krimpen

De gravure van de Krimpense schans verbeeldt een ingrijpende gebeurtenis in onze geschiedenis, die plaats vond tijdens de 80-jarige oorlog (1568-1648).

Afgebeeld wordt de schans, die bemand wordt door Spaanse troepen. Ze worden vanaf de overkant van de rivier belegerd door de troepen van de Prins van Oranje en beschoten door schepen van de opstandelingen. Op 21 februari 1576 geven de Spanjaarden zich over.

Ter introductie van het verhaal over de schans hebben wij een gedeelte van een artikel overgenomen uit het gemeentebled Van het gemeentehuis d.d. 4-12-1974. De auteur van het artikel was C.R. Schoute, archivaris Streekarchief Krimpenerwaard.

Introductie, door C.R. Schoute

De 6^e augustus 1575 tekent Wouter Jacobz., de verdreven prior van het klooster Stein te Gouda, in zijn dagboek aan dat men te Amsterdam gerommel hoorde van geschut. Oudewater, sedert 19 juli ingesloten door de troepen van de koning, kreeg die dag uit 28 stukken geschut een zware beschieting te verduren. De volgende dag ziet men rookwolken uit de richting van het leger. Op die zondag 7 augustus is de stad, door 350 soldaten en ongeveer evenveel burgers verdedigd, na twee afgeslagen bestormingen eindelijk ingenomen, geplunderd, uitgemoord en in brand gestoken.

Een man in de groep nieuwsgierigen die uit Utrecht en Montfoort gekomen zijn om het beleg te zien zegt: 'God hebbe hun ziel'. Een ander, naast hem, scheldt hem uit en dreigt hem aan te geven. Medelijden is gevaarlijk in een land dat in een burgeroorlog verwickeld is.

Dit alles is het begin van een inval naar het hart van zuidelijk Holland. De gewesten Holland en Zeeland zijn sinds 1572 onder de geuzen in opstand tegen de koning, de landsheer, tevens de koning van Spanje, heerser over grote delen van Italië, over Midden- en Zuid-Amerika en over de Filippijnen. Maar de opstand in deze gewesten werd lang niet door iedereen gesteund of ging zeker niet van harte.

De geuzen, zelf een kleine groep desperate mannen, veelal protestant, in elk geval heftig gekant tegen de rooms katholieke geestelijkheid, vonden steun bij de 'mindere man', de armen en de onderdrukten. Daartegenover stond een andere kleine groep, loyaal aan de kerk en/of de koning. Veruit de meeste mensen wensten buiten het geschil te blijven. Verenigd werden ze allemaal door een verlangen naar een eind aan de duurte, de honger, veroorzaakt door het verwoesten van de landerijen en door het belemmeren van de handel.

En één ding wilde geen enkele stadsregering, hoe loyaal ook, binnenlaten: een garnizoen van de verschrikkelijke Spaanse troepen.

In de zomer van 1572 was heel Holland geus geworden, op een belangrijke uitzondering na, Amsterdam, dat trouw bleef aan de koning. Het volgende jaar werd Haarlem na een lange belegering weer ingenomen waardoor Holland in tweeën was verdeeld. Aanslagen op de noordelijke helft, de belegering van Alkmaar, en de zuidelijke helft, Leiden, volgden en mislukten.

Nu trok de heer van Hiérges, stadhouder des konings met een leger van 10.000 man, Spanjaarden, Duitsers,

Walen en Luikenaren vanuit Utrecht op naar het hart van Holland. Na de inneming van Oudewater trok hij snel op naar Schoonhoven, dat op het laatste moment was versterkt met een garnizoen. Daar had men te laat de dijken doorgestoken, waardoor het plaatsje gauw kon worden ingesloten. Na een korte beschieting volgde de overgave. Onmiddellijk trok het leger verder langs de dijk naar Krimpen, strategisch belangrijk door de ligging aan de Hollandse rivieren.

Tot zover het artikel van C.R. Schoute

Verlies en herovering van de schans

door Hans Dekker

Bij de nadering van de Spaanse troepen hadden onze dorpsgenoten al het nodige achter de rug. Al sinds najaar 1572 was hier een geuzenleger ter verdediging van dit strategisch zo belangrijke punt. Op de kleine gemeenschap van destijds (ca. 700 inwoners) zal dat een grote impact hebben gehad.

De geuzen hadden hier ter hoogte van de Rijdsdijk een schans opgeworpen. Bij de Vrouwensluis op de Molendijk was de dijk doorgestoken waardoor de polder vol water was gelopen. De twee watermolens waren vernield. Vijandelijke scheepvaart was onmogelijk gemaakt doordat men palen in de rivierbodem had geslagen.

Ook aan de overkant van de rivier bij de Elshout (Kinderdijk) was een verdedigingswerk gemaakt. Dat was gebeurd in november 1572 door de stad Dordrecht. De stad had een oproep gedaan aan 'alle huislieden, plattelandsbewoners en alle lieden die bekwaam waren om met een schep te werken.'

Door deze maatregelen leek de weg voor de uit het oosten oprukkende Spanjaarden, zowel over land als over water, voldoende te zijn afgesloten en verdere doortocht naar het zuiden (Dordrecht, Geertruidenberg) en het westen (Rotterdam) onmogelijk gemaakt. Maar de Krimpenaren zullen er niet gerust op zijn geweest. Zij kenden het verhaal van de begane wreedheden en moordpartijen in Oudewater, 'de meest Barbarische wreedheden die iemand zou kunnen

bedenken.' Ook wisten zij dat de Spanjaarden, op weg naar Krimpen, in Lekkerkerk huizen en de kerk in brand hadden gestoken. In de laatste week van augustus 1576 werd de aanval ingezet. Eerst werd de schans in de Elshout ingenomen en van daaruit, alsmede vanaf de dijk werd Krimpen bestookt.

De geuzenbezetting sloeg op de vlucht en op 31 augustus waren de Spanjaarden heer en meester in Krimpen. Van de 146 huizen waren er 41 verwoest of verbrand. De Spaanse bezetting bestond aanvankelijk uit ruim 1000 man. De schansen aan de Elshout en de Rijdsdijk werden weer in staat van verdediging gebracht en in het Middelland (ter plaatse van Machinefabriek Krimpen) werd nog een verdedigingswerk aangelegd.

Het feit dat Krimpen weer in Spaanse handen was, werd door de Prins als zeer bedreigend gezien. De vijand heerste in de Lek, de Nieuwe Maas en de Noord en daarmee lag de weg naar nieuwe strategisch belangrijke doelen weer open. Krimpen moest en zou weer in handen van de Prins komen, die zich dan ook zelf met het krijgsplan bemoeide. Met de schans in Elshout in handen probeerden de Spanjaarden via Alblasterdam, waar zij o.a. de kerk verbrandden, Dordrecht in handen te krijgen, echter dat mislukte, want ze liepen vast op de schansen bij Papendrecht. Ondertussen, direct na het verlies van de Krimpense schans, werd in december 1575 door de geuzen bij Slikkerveer een nieuwe sterke schans gemaakt. Van daaruit kon zowel de

Elshout (de overkant van de Noord) als Krimpen (de overkant van de Lek) onder vuur worden genomen. De Spanjaarden hadden na de mislukte verovering van Dordrecht nog wel geprobeerd de schans in Slikkerveer in te nemen, maar ook dat mislukte.

Door partijtwesten en geldgebrek aan de zijde van de Prins was het pas in februari 1576 dat de verovering van Krimpen kon beginnen. Een gelukkige omstandigheid hierbij was nog dat de Spaanse legeraanvoerder Hiérges een groot gedeelte van zijn troepen nodig had voor de belegering van Zierikzee, waar hij een wig wilde drijven tussen de enige twee gewesten (Holland en Zeeland) die op hand van de Prins waren.

Eindelijk werd dan vanuit de schans in Slikkerveer op 18 februari 1576 de aanval op Krimpen ingezet met 28 schepen, 1200 man voetvolk en 300 ruiters. Er werd hevig gevochten, maar op 21 februari wapperde de geuzenvlag weer in Krimpen, echter niet van de kerktoren, want die was volledig verwoest.

Behalve de kerktoren waren ook alle 146 huizen verwoest en was 4,5 km dijk beschadigd. Het zou nog drie jaar duren voor de landerijen weer bruikbaar waren.

Ook was een belangrijke inkomstenbron van Krimpen, de riviervisserij, voor meerdere jaren weggefallen. Alle obstakels in de rivier maakten het vissen onmogelijk. Uit een akte blijkt dat twaalf jaar na de gevechten nog steeds geen herstel was opgetreden. Veel van de vissers zien we dan ook in dienst treden van de geuzenvloot of naar de visserij op zee gaan.

Krimpen verviel in grote armoede, want ruim 50 jaar na de oorlogshandelingen was minder dan de helft van de 146 oorspronkelijke huizen in het dorp nog maar aanwezig. De vrijheid van wat later ons huidige land zou gaan vormen werd door Krimpenaren duur betaald.

Wie uitgebreider wil lezen over deze periode en de Krimpense geschiedenis verwijzen wij graag naar het boek 'Krimpen door de eeuwen heen' van Leen Boon.

Bovenstaand verhaal is niet geheel, maar wel voornamelijk gebaseerd op dit boek.

Meer afbeeldingen van de schans

door Elsa Moerkerken

De herinnering aan de strijd om de Spaanse schans blijft voortleven in twee verschillende versies van de gravure. De ene gravure is van Frans Hogenberg (ca.1510-ca.1590). Deze werd opgenomen in een boekwerk over de Nassausche Oorlogen door Willem Baudet (1565-1640). Dit boek verscheen ongeveer in 1615 en is daarna nog vijf keer herdrukt. Drie keer in het Nederlands, twee keer in het Latijns en één keer in de Franse taal. Toen de gravureplaat versleten was, heeft een onbekende graveur een vervangend exemplaar gemaakt. De twee zijn niet hetzelfde. Zoek de verschillen.

Er is nog een tekening van de Spaanse schans, welke uit de collectie Schoemaker (1660-1735) komt. Zijn grote passie was het verzamelen van historische en topografische informatie over steden en dorpen, alsmede kerken en kastelen in Nederland. Vaak illustreert Schoemaker zijn beschrijvingen met tekeningen, veelal ook in kleur. Deze tekening is gebaseerd op een gravure van Frans Hogenberg.

Het schilderij van het schip de ‘Krimpen aan de Lek’

Op donderdagavond 28 april jl., tijdens de algemene jaarvergadering, werd een origineel schilderij aan ons overhandigd door Jan van de Vrie. Dit schilderij komt uit de familie van reder Pieter van der Hoog en was in het bezit van mevrouw Van der Laan-van der Hoog. Het is een schilderij, gemaakt in New Castle (Australië) rond 1900 van het schip de ‘Krimpen aan de Lek’, een driemastbark van de rederij. Het schip is op 24 juli 1902 vergaan bij de straat Torres, Australië.

In het Cultuurhuis hangt momenteel een kopie van dit schilderij, die wij ontvangen hebben tijdens de terugkeer van de originele bel van het schip in 2015. Het is de bedoeling dat het schilderij de kopie gaat vervangen.

Lees meer van de bel en het schip op [onze website www.historischeverenigingcrempene.nl//scheepsbel-driemaster-lkrimpen-aan-de-lekr-teruggebracht-uit-australie](http://www.historischeverenigingcrempene.nl//scheepsbel-driemaster-lkrimpen-aan-de-lekr-teruggebracht-uit-australie)

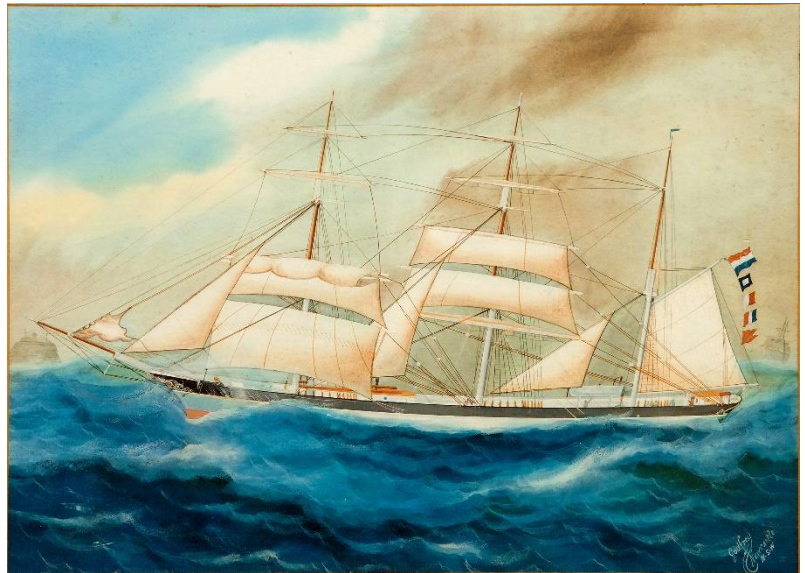
De ‘Krimpen aan de Lek’

(uit het boekje Nederlandse Zeilschepen 1880-1922, pag. 22)

Het tweede schip van Pieter van der Hoog, dat in 1885 aan de vloot werd toegevoegd, was de ‘Krimpen aan de Lek’, genoemd naar de woonplaats van de reder. Het eenvoudige dorp aan de Lek moet in die tijd wel een centrum van de zeevaart zijn geweest, want in 1867 werden gedurende de wintermaanden aan de Zeevaarkundige school nog lessen gegeven, hoewel toen, wegens ziekte van de onderwijzer, voor continuering van de lessen werd gevreesd.

De ‘Krimpen aan de Lek’ was van ijzer en als bark getuigd, terwijl de tonnage 1078 registerton bedroeg. De bouwer was J&K Smit te Krimpen aan de Lek. De tewaterlating vond plaats in september 1884. In deze

periode van scheepsbouw vond uitgebreide toepassing van ijzer als bouw materiaal plaats. De ijzeren platen die gebruikt werden waren over het algemeen vrij zwaar van uitvoering, daar men nog weinig ervaring had met dit materiaal en een ruime veiligheidsmarge invoerde. Een van de gevolgen hiervan was dat ijzeren schepen bij enige zeegang nogal traag reageerden en grote hoeveelheden water aan dek kregen. Een ander gevolg was dat ze bijna onverslijtbaar waren. Enkele hebben het tot de Tweede Wereldoorlog volgehouden. Zo'n lang leven was de 'Krimpen aan de Lek' niet beschoren. Op weg van New Castle in New Zuid Wales, Australië, naar Java sloeg ze op 24 juni 1902 op Bampton Island in de Torres Straat wrak. De bemanning werd gered en keerde terug naar huis.

De kapiteins op het schip waren W.L. v.d. Vegte van 1886 tot 1891, van 1893 tot 1898 en van 1900 tot 1902. L. Kruijt was gezagvoerder van 1891 tot 1892 en J. Bier in 1899.

Meer info over de 'Krimpen aan de Lek' is te vinden op www.pietervanderhoog.nl/krimpen-aan-de-lek/

Schilder Oliver Godfrey (act.1899-1909)

(bron Wikipedia)

Het schilderij van de 'Krimpen aan de Lek' is geschilderd door Oliver Godfrey, een marineschilder en fotograaf. Hij staat vermeld als fotograaf in Newcastle van 1899 tot 1909. Ook schilderde hij foto's na van schepen onder zeil in zijn atelier om ze daarna te verkopen. Anekdotisch bewijs van zijn familie suggereert dat hij een formele artistieke opleiding had genoten en dat sommige geschilderde scheepsportretten alleen door hem zijn ondertekend en andere samen met anderen. Godfrey werkte in Newcastle samen met andere scheepsportretten van McLean Studios, zoals Frederick Temple West en George Woolston.

Scheepsportretten uit Australië

(bron: Stad&Lande 2018-3)

Het scheepsportret wordt populair vanaf eind 18^e eeuw. Het concept is simpel: een natuurgetrouwe weergave van een bepaald schip, doorgaans op open zee. De opkomst van de fotografie vervangt het portret in water- of olieverf nog lang niet. Tot in de jaren zeventig van de 20^e eeuw zijn er, doorgaans niet erg geschoolde, kunstenaars actief in dit veld, naast fotografen die van de scheepsfotografie hun beroep hebben gemaakt. De kunstenaars zijn vaak actief in een drukke haven en hun werk wordt meegenomen over de hele wereld. Ook in Australische havens zijn kunstenaars actief geweest. Het grappige is dat hier een nauwe

samenwerking ontstaat met plaatselijke fotografen. Deze maken foto's van de schepen waarop de kunstenaars zich kunnen baseren. Daarna maken ze foto's van de geschilderde of geaquarelleerde scheepsportretten. De fotograaf verkoopt de afdrucken, soms verhoogd met witte waterverf, van deze foto's. Het portret zelf wordt ook verkocht.

Een van die fotografen, van 1895 tot 1901 actief in Newcastle (NSW), is Frederick Temple West, overleden in 1910. Hij is tevens scheepsportrettist, maar maakt ook gebruik van de diensten van Borstel en Alfred Duffy. Een voorbeeld van deze samenwerking is de foto van een aquarel van de 'Geertruida Gerarda'. Het is ook mogelijk dat Temple West zowel de aquarel als de foto heeft gemaakt. Uiteindelijk staat op het karton onder zijn naam 'Marine Artist'. De foto is met behulp van witte en bruine retourcheerinkt contrastrijker gemaakt.

Het geschilderde portret van het schip is gesigneerd Reginald Arthur Borstel.

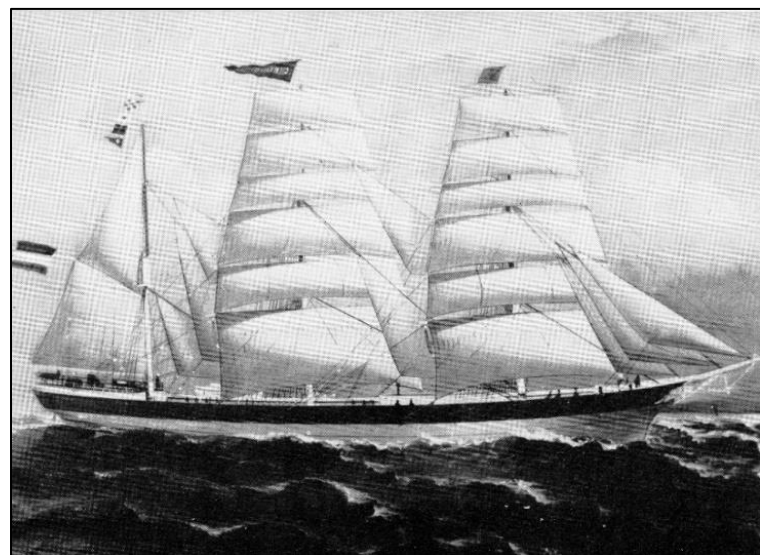
(afbeelding 1)

Deze Borstel is in 1875 geboren als zoon van een scheepskapitein in Newtown, een voorstad van Sydney. Hij heeft enige tijd gevaren als eerste stuurman op een windjammer. Een tijd werkt hij in Newcastle (NSW) als scheepsportrettist en hij is mogelijk vanaf 1906 tot zijn dood in 1922 werkzaam geweest in Newtown, Sydney, onder meer voor de 'Adelaide Photo Company' van Sam Hood. Zijn werk is over de hele wereld verspreid, zo is op het internet gemakkelijk te vinden.

Afb. 1. Het barkschip 'Geertruida Gerarda' gezien van bakboordszijde met stormbezeiling, geschilderd door Reginald A. Borstel, Newcastle (NSW, Australië). Maten paneel 47 x 61,5 cm. Collectie Egge Knol. Foto: Marten de Leeuw.

De verkoop van de portretten is derhalve eveneens in handen van de fotograaf. Dat verklaart waarom op sommige scheepsportretten, naast de signatuur van de schilder, ook de naam van het fotobedrijf op het schilderij staat vermeld. Behalve met Borstel heeft Hood ook met maritieme kunstenaars als Walter Barrett, John Allcot en George Frederik Gregory en diens zoon Arthur Victor Gregory samengewerkt. Van die zoon zijn zowel een door Hood vervaardigd scheepsportret als een foto van een scheepsportret bewaard gebleven van de 'Jeannette Françoise'.

Het is aardig zo de werkwijze van de Australische scheepsportrettisten te leren kennen. Wel komt vanaf het begin van de 20^e eeuw het fotografisch scheepsportret op, dat eerder nog niet veel aandacht had gekregen.

Er is overigens nog een derde scheepsportret bekend van de 'Geertuida Gerarda', varend met volle zeilen en voorzien van rederijvlag, naamwimpel, seinvlaggen en de Nederlandse vlag. Dit portret staat in het boekje Nederlandse Zeilschepen 1880-1922 (zie de afbeelding hiernaast). De verblijfplaats van het

origineel is onbekend. De 'Geertruida Gerarda' is volgens het Pilot Book van Newcastle (NSW) daar vier keer kolen gaan halen: in 1893 met bestemming Valparaiso 'for orders' (daar aangekomen krijgt het schip de naam van de definitieve haven te horen) en in 1899 naar Taltal, beide in Chili, en in 1896 en 1898 nog

eens met bestemming Batavia. In die jaren wordt de chilisalpeter, een belangrijke meststof, nog vooral vanuit Taltal naar Rotterdam gebracht.

De schepen 'Geertruida Gerarda' en 'Jeannette Françoise' waren schepen van rederij v.d. Hoog. Meer info over deze schepen is te vinden bij de website Speuren naar sporen van Pieter.– het leven van kapitein en reder Pieter van der Hoog (1835-1906) <https://www.pietervanderhoog.nl>

Mededelingen:

- Er is een nieuwe expositie in de HOP te zien van **juli tot en met september 2022**. Deze keer over de Verdwenen winkels langs de dijk en de handelaren die langs de deur kwamen.
- Het Historisch Café heeft een zomerpauze en start weer in **september** op de 1° vrijdagmiddag van de maand van 14.00 tot 16.00 uur in de Bibliotheek.
- Open Monumentendag is op **10 september 2022**. Er zijn 2 locaties te bezoeken. Info volgt later.
- We doen weer mee met de RaboclubSupport. Bent u lid van de Rabobank dan kunt u weer stemmen van **5 tot met 27 september** op onze vereniging.
- De najaarsbijeenkomst is op **30 november 2022**. Noteer alvast in de agenda.

Heeft u de bijdrage over 2022 al betaald?

U kunt € 13,50 overmaken op onze bankrekening:

NL11RABO0335776221 t.n.v. Historische Vereniging Crempene

COLOFON

Oud Nieuws wordt uitgegeven door de historische vereniging van Krimpen aan de Lek 'Crempene'
Redactie en opmaak: Gijs en Elsa Moerkerken
Correctoren: Jan Kees Wepster, Bert van den Herik
Secretariaat: Annetje Ockerstraat 19
2931PJ Krimpen aan de Lek
Tel: 0180-523769
e-mail: crempene@ziggo.nl
website:
www.historischeverenigingcrempene.nl
facebook: www.facebook.com/historischeverenigingcrempene